

1 Įrodinėjimo pareiga

1.1 Kokios yra įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklės?

Įrodinėjimo klausimai ir įrodymų rinkimas reglamentuojamas Civiliniame kodekse (lenk. *Kodeks cywilny*, 6 straipsnis) ir Civilinio proceso kodekse (lenk. *Kodeks postępowania cywilnego*, 227–315 straipsniai).

Pagal Civilinio kodekso 6 straipsnį pareiga įrodyti faktinę aplinkybę tenka asmeniui, kuris remiasi iš šios faktinės aplinkybės kylančiomis teisinėmis pasekmėmis. Pareiga įrodyti vienokias faktines aplinkybes tenka ieškoviui, o kitokias – atsakovams.

1.2 Ar yra normų, atleidžiančių nuo pareigos įrodyti tam tikrus faktus? Kokiais atvejais? Ar galima tam tikrą teisinę prielaidą paneigti pateikiant įrodymus?

Taisyklės, kad pareiga įrodyti faktinę aplinkybę tenka asmeniui, kuris remiasi iš jos kylančiomis teisinėmis pasekmėmis, išimtis turi būti tiesiogiai nustatytos teisės akte.

Tam tikrais atvejais įrodinėjimo pareiga gali būti perkeliama kitam asmeniui. Taip gali būti tais atvejais, kai, pavyzdžiui, įrodymai sunaikinami arba įrodymų neįmanoma surinkti. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad jeigu asmens elgesys neleidžia arba rimtai kliudo kitam asmeniui, kuriam tenka įrodinėjimo pareiga, įrodyti faktines aplinkybes, tada pirmasis asmuo privalo įrodyti, kad šių faktinių aplinkybių nebuvo.

Įrodinėjimo pareigos klausimas yra glaudžiai susijęs su teisinių prezumpcijų institutu. Pagal Civilinio proceso kodekso 234 straipsnį teisinė prezumpcija teismui yra privaloma. Paprastai teisinę prezumpciją leidžiama paneigti.

Teisinės prezumpcijos, kurios keičia įrodinėjimo taisykles, susijusios, pvz., su sąžiningumu arba nesąžiningumu (Civilinio kodekso 7 straipsnis), prielaida, kad vaikas gimė gyvas (Civilinio kodekso 9 straipsnis), neteisėtumu (Civilinio kodekso 24 straipsnio 1 dalis), bendrasavininkių lygiomis dalimis (Civilinio kodekso 197 straipsnis), skolininko veiksmų žinant, kad jie nenaudingi kreditoriams (Civilinio kodekso 527 straipsnio 3 dalis ir 529 straipsnis), civilinės partnerystės partnerių dalių vienoda verte (Civilinio kodekso 826 straipsnio 2 dalis).

1.3 Kiek teismas turi būti įsitikinęs tam tikro fakto egzistavimu, kad galėtų juo pagrįsti savo sprendimą?

Pagal laisvo įrodymų vertinimo principą (Civilinio proceso kodekso 233 straipsnis) teismas pats vertina įrodymų patikimumą ir įrodomąją galią, išsamiai išnagrinėdamas surinktus įrodymus.

Teismas gali savo sprendimą grįsti tik tinkamai surinktais įrodymais, laikydamasis reikalavimo, susijusio su įrodymų šaltiniais ir tiesioginio įrodymų pateikimo principo.

Taip pat teismas laisvai vertina ekspertų išvadą.

Be to, Civilinio proceso kodekso 243 straipsnyje numatytas tikimybės įrodinėjimo institutas. Tikimybės įrodinėjimas – tai įrodinėjimui alternatyvi priemonė siauruoju požiūriu, ja neužtikrinamas joks tikrumas, tiesiog nustatoma, kad teiginys dėl konkrečios faktinės aplinkybės yra tikėtinas. Formalus įrodymų rinkimas yra taisyklė, o tikimybės įrodinėjimas yra išimtis, naudinga šaliai, kuri remiasi tam tikra faktine aplinkybe. Nagrinėjant klausimus, kurie yra šalutinio pobūdžio, ir teisės akte aiškiai numatytais atvejais pakanka įrodyti tikimybę.

2 Įrodymų rinkimas

Kiekvienas ir ieškovo, ir atsakovo teiginys turi būti grindžiamas įrodymais.

2.1 Ar įrodymai visuomet renkami šalies prašymu, ar tam tikrais atvejais teisėjas įrodymus gali rinkti ir savo iniciatyva?

Teismas gali priimti įrodymus, kuriais šalis nesiremia, tačiau jie turi būti susiję tik su šios šalies teiginiais, susijusiais su esminėmis ir ginčijamomis aplinkybėmis, jeigu teismas mano, kad nagrinėjant bylą surinktų įrodymų nepakanka jai išspręsti (Civilinio proceso kodekso 232 straipsnis).

2.2 Jeigu šalies prašymas rinkti įrodymus patenkinamas, kokie veiksmai atliekami toliau?

Iš esmės teismas priima įrodymus šalių prašymu, nes būtent jos privalo nurodyti bylai išnagrinėti būtinus įrodymus. Tačiau teismas narinėja, ar šalių nurodomus įrodymus yra tikslinga ar būtina priimti (Civilinio proceso kodekso 236 straipsnis).

Teismas turėtų priimti nutartį dėl įrodymų, jei renka įrodymus, taip pat jeigu priima įrodymus *ex officio*.

Sprenddamas, ar priimti bylos šalies pateiktus įrodymus, teismas turėtų nagrinėti:

ar konkreti faktinė aplinkybė yra svarbi bylai (Civilinio proceso kodekso 227 straipsnis);

ar faktinę aplinkybę reikia įrodinėti (pavyzdžiui, ji gali būti visuotinai žinoma (Civilinio proceso kodekso 228 straipsnio 1 dalis, arba šalys gali ją pripažinti (Kodekso 229 straipsnis);

ar konkretūs įrodymai yra galimi konkrečioje byloje (pvz., Civilinio proceso kodekso 246 ir 247 straipsniai);

ar faktinė aplinkybė, dėl kurios yra pateikti įrodymai, dar nėra pakankamai aiški ir ar įrodymai nėra pateikti vien siekiant vilkinti bylą (Civilinio proceso kodekso 217 straipsnio 2 dalis).

2.3 Kokiais atvejais teismas gali atmesti šalies prašymą gauti įrodymus?

Teismas atmets šalies prašymą rinkti įrodymus, jeigu jis yra susijęs su bylai nereikšmingomis faktinėmis aplinkybėmis (Civilinio proceso kodekso 227 straipsnis), visuotinai žinomomis faktinėmis aplinkybėmis, faktinėmis aplinkybėmis, kurias nagrinėjant bylą pripažino kita šalis, jeigu šis pripažinimas nekelia abejonių, taip pat faktinėmis aplinkybėmis, kurios yra žinomos teismui *ex officio*, nors tokiu atveju teismas turėtų pranešti šalims apie šias faktines aplinkybes per posėdį (Civilinio proceso kodekso 228 ir 229 straipsniai).

Teismas gali nuspręsti, kad bylai išspręsti svarbios faktinės aplinkybės yra įrodytos, jeigu šią išvadą galima padaryti remiantis kitomis įrodytomis faktinėmis aplinkybėmis (faktinė prezumpcija, Civilinio proceso kodekso 231 straipsnis).

2.4 Kokios būna įrodinėjimo priemonės?

Dokumentai (Civilinio proceso kodekso 244–257 straipsniai)

Dokumentai – tai rašytiniai pareiškimai; jie gali būti viešieji arba privatūs. Jeigu oficialius dokumentus tinkama forma parengia kompetentingos viešosios valdžios institucijos, daroma prielaida, kad jų oficialiai patvirtintas turinys yra teisingas ir kad juos iš tikrųjų išdavė išdavusioji institucija.

Liudytojų parodymai (Civilinio proceso kodekso 258–277 straipsniai).

Niekas negali atsisakyti duoti parodymų, išskyrus šalies sutuoktinį, jų tiesiosios aukštutinės ir tiesiosios žemutinės linijos giminaičius, pusbrolius, pusseseres ir tos pačios linijos ir laipsnio giminaičius, tapusius jais dėl santuokos. Teisė atsisakyti duoti parodymus suteikiama ir pasibaigus santuokai arba įvaikinimo santykiams.

Eksperto išvada (Civilinio proceso kodekso 278–291 straipsniai).

Eksperto išvada yra išvada dėl faktinių aplinkybių ir įvykių, kuriems nagrinėti ir išaiškinti reikalingos konkrečios specializuotos žinios, padedančios teismui tinkamai įvertinti faktines aplinkybes ir išspręsti konkrečią bylą.

Apžiūra (Civilinio proceso kodekso 292–298 straipsniai).

Apžiūra – tai teismo atliekamas tiesioginis turto, asmenų būklės, vietos ar daikto patikrinimas.

Šalių apklausa (Civilinio proceso kodekso 299–304 straipsniai).

Jeigu panaudojus turimus įrodymus arba jų nesant lieka neišaiškintų faktinių aplinkybių, kurios yra svarbios bylai, teismas įpareigoja apklausti šalis, siekiant išsiaiškinti šias faktines aplinkybes.

Jeigu juridinis asmuo yra šalis, teismas išklauso asmenis, priklausančius organizacijai, turinčiai teisę atstovauti šiai šaliai.

Be to, teismas gali priimti įrodymus, pateiktus kaip kraujo grupės tyrimo rezultatai, vaizdo medžiaga, televizijos medžiaga, fotokopijos, nuotraukos, planai, piešiniai, garso diskai arba kasetės ir kita vaizdo ar garso įrašymo ir saugojimo įranga.

2.5 Kaip gaunami liudytojų parodymai? Ar ekspertų įrodymai gaunami kita tvarka? Kokia tvarka teikiami rašytiniai įrodymai ir eksperto išvados (nuomonės)?

Pagal Civilinio proceso kodekso 266 straipsnį, prieš apklausiant liudytoją jam yra pranešama apie jo teisę atsisakyti duoti parodymus ir apie baudžiamąją atsakomybę už melagingus parodymus. Liudytojas, kuris ruošiasi duoti parodymus, prisiekia prieš teismą.

Pagal Civilinio proceso kodekso 271 straipsnio 1 dalį liudytojas duoda parodymus žodžiu. Liudytojo parodymai yra perskaitomi liudytojui ir, jei taikytina, papildomi pagal jo pastabas.

Paprastai dar neapklausti liudytojai negali dalyvauti apklausiant kitus liudytojus (Civilinio proceso kodekso 264 straipsnis), o jeigu liudytojui duoda prieštarigus parodymus, gali būti surengta jų akistata (Civilinio proceso kodekso 272 straipsnis).

Teismas gali prašyti vieno ar daugiau ekspertų pateikti išvadą, pranešdamas jiems, ar išvada turi būti pateikta žodžiu, ar raštu (Civilinio proceso kodekso 278 straipsnis). Ekspertas gali atsisakyti duoti parodymus dėl tų pačių priežasčių kaip ir liudytojas (Civilinio proceso kodekso 280 ir 261 straipsniai). Ekspertas taip pat duoda priesaiką, nebent šalis atleidžia jį nuo šios pareigos. Kiekvienoje išvadoje turi būti nurodyti jos motyvai (Civilinio proceso kodekso 285 straipsnis). Ekspertai gali prašyti atlyginimo už savo darbą (Civilinio proceso kodekso 288 straipsnis).

2.6 Ar tam tikros įrodinėjimo priemonės yra svaresnės už kitas?

Kalbant apie įrodinėjimo priemonių patikimumą ir galią, nėra jokio pagrindo pripažinti formalios įrodinėjimo priemonių hierarchijos, atsiejant jas nuo konkrečios bylos faktinių aplinkybių. Paprastai teismas vertina įrodymus savo nuožiūra (Civilinio proceso kodekso 233 straipsnis). Vertindamas įrodymus, teismas turėtų atsižvelgti į Civilinio proceso kodekso 246 ir 247 straipsniuose įtvirtintą principą, pagal kurį rašytiniai įrodymai turi didesnę įrodomąją galią nei liudytojų ar šalių parodymai.

2.7 Ar tam tikri faktai turi būti įrodyti tik tam tikromis įrodinėjimo priemonėmis?

Kai kuriems teisiniams veiksams atlikti reikalaujama atitinkamos formos ir šis konkrečios formos reikalavimas gali būti nustatytas teisės akte ar šalių susitarimu. Pagal Civilinio kodekso 74 straipsnio 1 dalį rašytiniai įrodymai (lenk. *ad probationem*) naudojami tuo atveju, jeigu nėra įvykdomi teisės akto ar sutarties reikalavimai ir veiksmo tinkama forma neatlikusiam asmeniui tenka neigiamos procesinės pasekmės, nes yra ribojama jo galimybė rinkti įrodymus.

2.8 Ar įstatyme nustatyta liudytojų pareiga duoti parodymus?

Paprastai niekam neleidžiama atsisakyti duoti parodymų. Iš tiesų parodymų davimas yra įstatyme numatyta pareiga. Ši pareiga apima tris reikalavimus: konkrečiu laiku atvykti į teismą;

duoti parodymus;

prisiekti.

2.9 Kokiais atvejais jie gali atsisakyti duoti parodymus?

Tačiau įstatyme numatytos tam tikros Civilinio proceso kodekso 261 straipsnyje numatytos taisyklės, kad niekas negali atsisakyti duoti parodymų, išimtyje, pagal kurias šalių sutuoktiniai, tiesiosios aukštutinės ir tiesiosios žemutinės linijos giminaičiai, pusbroliai ir pusseserės ir dėl santuokos tokiais tapę tos pačios linijos ir laipsnio giminaičiai, taip pat šalių tėviai ar įvaikiai gali atsisakyti duoti parodymus. Teisė atsisakyti duoti parodymus suteikiama ir pasibaigus santuokai ar įvaikinimo santykiams.

Atsisakyti duoti parodymus neleidžiama šeimos statuso bylose, išskyrus santuokos nutraukimą.

Prieš apklausiant liudytoją teismas turėtų pranešti liudytojui apie jo teisę atsisakyti duoti parodymus ir atsisakyti atsakyti į klausimus. Atsisakymo duoti parodymus (kuris pateikiamas raštu arba žodžiu, nurodant įstatyme numatytas priežastis) priežastis tikrina teismas.

Pareiškimas dėl atsisakymo duoti parodymus gali būti atšauktas. Tačiau davęs parodymus, liudytojas negali pasinaudoti teise atsisakyti juos duoti, nebent anksčiau jam nebuvo pranešta apie šią teisę.

Liudytojas taip pat gali atsisakyti atsakyti į klausimus, jeigu dėl parodymų jam arba jo giminaičiams (sutuoktiniams, tiesiosios aukštutinės ir tiesiosios žemutinės linijos giminaičiams, pusbroliams ir pusseserėms ir dėl santuokos tokiais tapusiems tos pačios linijos ir laipsnio giminaičiams, taip pat šalių tėviams ar įvaikiams) galėtų kilti baudžiamoji atsakomybė, parodymai užtrauktų gėdą arba atsirastų didelė ir tiesioginė finansinė žala, arba jeigu dėl parodymų būtų pažeista esminė komercinė paslaptis.

Pagal paplitusią nuomonę sąvoka „giminaičiai“ neapima asmenų, faktiškai gyvenančių kaip pora (kohabitacija).

Kunigas gali atsisakyti duoti parodymus dėl per išpažintį jam patiktų faktinių aplinkybių.

Pagal teismo nutartį kiekvienas asmuo konkrečioje vietoje ir laiku turi pateikti turimą dokumentą, įrodantį bylai reikšmingą faktinę aplinkybę, nebent dokumente pateikiama konfidenciali informacija. Ši pareiga gali būti netaikoma tik tiems asmenims, kurie, kalbant apie dokumente aptariamą faktines aplinkybes, galėtų atsisakyti duoti parodymus kaip liudytojai arba kurie saugo dokumentą trečiojo asmens vardu arba kurie dėl tų pačių priežasčių galėtų prieštarauti dokumento pateikimui. Tačiau net ir tokiu atveju atsisakymas pateikti dokumentą yra nepriimtinas, jei jo turėtojas arba trečiasis asmuo privalo tai padaryti bent vienos iš šalių atžvilgiu arba jeigu dokumentas yra išduodamas šalies, prašančios rinkti įrodymus, interesais. Be to, šalis negali atsisakyti pateikti dokumentą, jeigu žala, kurią ši šalis patirtų, pateikdama dokumentą, yra bylos pralaimėjimas (Civilinio proceso kodekso 248 straipsnis).

2.10 Ar atsisakęs liudyti asmuo gali būti nubaustas arba priverstas duoti parodymus?

Jeigu duoti parodymus arba prisiekti teismui atsisakoma pagrįstai, apklausęs visas dalyvaujančias šalis dėl atsisakymo pagrįstumo, teismas skiria liudytojui baudą (Civilinio proceso kodekso 274 straipsnis).

Neatsižvelgiant į tai, kad yra paskirta bauda, teismas gali nurodyti suimti liudytoją ne ilgiau nei savaitei. Teismas panaikina liudytojo sulaikymą, jeigu jis duoda parodymus arba priesaiką arba jeigu teismas, kuriame šio liudytojo parodymai buvo priimti, išnagrinėjo bylą (Civilinio proceso kodekso 276 straipsnis).

2.11 Ar yra asmenų, iš kurių negali būti gaunami įrodymai?

Teismas, veikdamas *ex officio*, turėtų neleisti duoti parodymų asmeniui, kuris negali suvokti savo veiksmų arba išreikšti to, ką suvokia. Išnykus šio negalėjimo priežastims draudimas duoti parodymus gali būti panaikintas. Psichiatrinis gydymas arba neveiksnumas savaime negali reikšti, kad parodymai yra nepatikimi (Civilinio proceso kodekso 259 straipsnis).

Įstatyme nenustatyta, nuo kokio amžiaus vaikas laikomas gebančiu suvokti savo veiksmus ir išreikšti tai, ką suvokia. Taigi tai, ar vaiką galima apklausti, priklauso nuo jo asmeninių gebėjimų ir išsivystymo lygio. Bylose dėl santuokos įstatyme numatyti apribojimai, susiję su jaunesnių nei 13 metų liudytojų ir šalių jaunesnių kaip 17 metų žemutinės linijos giminaičių apklausa (Civilinio proceso kodekso 430 straipsnis).

Civilinio proceso kodekso 259 straipsnyje nustatyta bendra taisyklė, kad niekas negali būti apklausiamas toje pačioje byloje ir kaip liudytojas, ir kaip šalis. Taigi apklausiant šalis gali būti išklausomas šalies atstovas pagal įstatymą. Kaip liudytojas gali būti apklaustas šalies advokatas, tačiau tada jis privalo atsisakyti savo kaip advokato įgaliojimų.

Be to, įstojusi į bylą šalis negali būti liudytojas (Civilinio proceso kodekso 81 straipsnis).

Karinis personalas ir valstybės tarnautojai, kurie nėra atleisti nuo pareigos saugoti slapta informaciją, žymimą žyma „slaptai“ arba „konfidencialu“, jeigu dėl jų parodymų ši paslaptis būtų pažeista, neprivalo duoti parodymų, nebent jie būtų atleisti nuo pareigos saugoti profesinę paslaptį.

Tarpininkas negali duoti parodymų dėl faktinių aplinkybių, kurias jis sužinojo tarpininkavimo metu, nebent šalys atleidžia jį nuo pareigos saugoti tarpininkavimo paslaptį (Civilinio proceso kodekso 2591 straipsnis).

2.12 Kokį vaidmenį atlieka teisėjas ir šalys apklausiant liudytoją? Kokiomis sąlygomis liudytoją galima apklausti per vaizdo konferenciją ar naudojant kitas technologijas?

Liudytoją apklausia teismas. Kai kuriais atvejais teismas gali paskirti teisėją apklausti liudytoją (Civilinio proceso kodekso 235 straipsnis). Jeigu tai nedraudžiama dėl įrodymų pobūdžio, bylai pirmininkaujantis teisėjas gali nuspręsti surengti posėdį naudodamas techninę įrangą, kuri leistų surengti jį per atstumą.

Šalys turi teisę dalyvauti apklausiant liudytojus ir užduoti jiems klausimus.

Liudytojai gali būti apklausiami per vaizdo konferenciją ir telekonferenciją (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose 10 straipsnio 4 dalis).

3 Įrodymų vertinimas

Paprastai įrodymais gali būti viskas, kas padeda nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes. Civilinio proceso kodekse nenumatytas bendras draudimas naudoti neteisėtai gautus įrodymus civiliniame procese. Tačiau išanalizavus Konstitucijos nuostatas, įvairias Civilinio kodekso ir Civilinio proceso kodekso, įstatymo dėl slaptos informacijos apsaugos ir Lenkijos ratifikuotų tarptautinių sutarčių nuostatas galima pagrįstai teigti, kad civiliniame procese neleistina naudoti neteisėtai gautus įrodymus.

3.1 Ar teismui priimant sprendimą taikomi apribojimai, jeigu šalis įrodymus gavo neteisėtai?

Civiliniame procese neleistina naudoti įrodymų, gautų tokiais būdais, dėl kurių buvo pažeista ir todėl atimta asmens teisė į minties, žodžio laisvę, privatumą ir asmeninę laisvę. Įrodymai, gauti apgaule arba davus pažadą, kurį įvykdžius būtų pažeistas įstatymas, pvz., pasiūlius turtinę naudą už pasiklausymą, laikomi neteisėtais.

Civilinio proceso kodekso 403 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodyta, kad jeigu teismo sprendimas priimamas padarant nusikaltimą, byla gali būti atnaujinta. Civilinio proceso kodekso 403 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatytas prašymas gali būti teikiamas tik jeigu nusikaltimo padarymas patvirtinamas galutiniu nuosprendžiu. Teismo sprendimas turi būti galutinis siekiant užtikrinti, kad neišnyktų pagrindas atnaujinti bylą. Teismo sprendimo kopija turi būti pridėta prie prašymo atnaujinti bylos nagrinėjimą.

3.2 Ar mano parodymai bus laikomi įrodymais, jeigu esu bylos šalis?

Jeigu išnaudojus įrodymus arba jų nesant tam tikros bylai reikšmingos faktinės aplinkybės lieka neišaiškintos, teismas gali apklausti šalis (Civilinio proceso kodekso 299 straipsnis).

Paskutinis naujinimas: 26/11/2018

Šio puslapio turinį nacionaline kalba tvarko atitinkamos Europos teisminio tinklo kontaktinės įstaigos. Vertimus atliko Europos Komisijos tarnyba. Į kompetentingos nacionalinės institucijos originale įvestus pakeitimus vertimuose gali būti neatsižvelgta. Nei Europos teisminis tinklas, nei Europos Komisija nepriima atsakomybės ar įsipareigojimų dėl šiame dokumente pateiktos arba nurodytos informacijos arba duomenų. Daugiau informacijos apie už šį puslapį atsakingos valstybės narės autorių teisių taisykles rasite puslapyje „Teisinė informacija“.